

E-Commerces Right to Sell Personal Data

Keywords: personal data act, transfer, right to privacy, e-commerce, informational self-determination

Antti Antikainen

English Abstract

The aim of this article is to clarify the requirements for transfer of personal data conducted by an e-commerce with an economic agenda. When processing and transferring personal data multiple principal rights should be taken into consideration such as right to privacy and right to autonomy. Data processing is usually based on a customer relationship which, however, does not serve as grounds for the transfer of personal data. A clear and precise consent is required in order to commercially transfer personal data. The current legislation fails to safeguard the principal rights, mostly due to the lack of legal remedies for enforcing the given rights. In addition, the current legal reality fails to fulfill the needs of an expanding digital economy. Thus, clear and up-to-date legislation regarding the transfer of personal data is obviously needed.

Full Article in Finnish

Verkkokaupan oikeus myydä asiakastietoja

Asiasanat: henkilötietolaki, luovutus, oikeus yksityisyyteen, verkkokauppa, tiedollinen itsemääräämisoikeus

1 Johdanto

Verkkokaupan merkitys ja volyymi ovat kasvaneet merkittävästi ja erityisesti viime vuosina sen kasvuvauhti on ollut hyvin nopea. Esimerkiksi vuonna 2012 eurooppalaisen verkkokaupan arvioitu suuruus oli 300 miljardia euroa ja kasvua edellisestä vuodesta oli noin 20 %.¹ Suomalaiset ostivat vuon-

¹ Lehdistötiedote European E-Commerce, http://www.eu-ems.com/event_images/Downloads/E-Commerce%20Conference%20Press%20Release.pdf (vierailtu 20.11.2012).

na 2011 verkkokaupasta yli 10 miljardilla eurolla tuotteita.² Verkossa tapahtuvan kaupan määrä kasvoi yli 10 % edellisestä vuodesta.³ Internetin kautta tapahtuvan kaupankäynnin yleistyessä myös verkkokaupassa käsiteltävien henkilötietojen määrä kasvaa, mikä puolestaan luo merkittäviä paineita nykyiselle henkilötietolainsäädännölle.

Samanaikaisesti rinnakkaisena trendinä on havaittavissa kuluttajien yhä kasvava huoli henkilötietojen suojasta. 70 % eurooppalaisista on huolestuneita siitä, että heistä kerättyjä tietoja käsitellään sellaisiin tarkoituksiin, joita ei ole mainittu henkilötietoja kerätessä.⁴ Artikkelini tavoitteena on tarkastella verkkokaupan oikeutta kaupallisesti luovuttaa henkilötietoja kolmansille osapuolille sekä verkkokaupan että kuluttajan perusoikeuksien näkökulmasta. Erityisesti pyrin hahmottamaan sitä, miten kuluttajien yksityisyyden ja taloudelliselta merkitykseltään alati kasvavan verkkokaupan välinen intressikonflikti voitaisiin lainsäädännöllisin keinoin ratkaista. Tarkastelun pääpaino on kotimaisessa toimintaympäristössä ja Euroopan talousalueella.

Verkkokaupan käsite ei ole täysin vakiintunut, eikä käsitteelle ole muodostunut yhdenmukaista ja selkeää määritelmää, mikä osaltaan heijastaa verkkokaupan vakiintumatonta toimintaympäristöä. OECD:n määritelmän mukaan verkkokaupalla tai sähköisellä kaupankäynnillä tarkoitetaan internetin välityksellä tapahtuvia kaupallisia transaktioita.⁵ Tilastokeskuksen määritelmän mukaan taas verkkokauppaa voidaan käydä sekä palveluilla että tavaroilla, mutta oleellista on se, että sähköisessä kaupankäynnissä toimintaympäristönä on tietoverkko.⁶

Verkkokaupan asema uutena ja nousevana toimintaympäristönä aiheuttaa kuitenkin ongelmia sääntelyn noudattamisessa. Henkilötietolain osalta tätä korostaa se, että lainsäädännön rikkomisesta aiheutuvat sanktiot ovat vähäi-

2 Erityisesti esimerkiksi matkailu- ja majoitusala on hyvin voimakkaasti sähköistynyt kaupankäynnin ala.

3 TNS Gallupin uutinen verkkokaupan kasvusta <http://www.tns-gallup.fi/uutiset.php?aid=14785&k=14320> (vierailtu 20.11.2012).

4 Eurobarometri 359 asenteista henkilötietoihin ja elektroniseen identiteettiin http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_359_en.pdf, (vierailtu 20.11.2012).

5 OECD:n määritelmä sähköisestä kaupankäynnistä, <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4721> (vierailtu 24.11.2012).

6 Myös tilastokeskuksen määritelmä verkkokaupasta avaa käsitettä, <http://www.stat.fi/meta/kas/verkkokauppa.html> (vierailtu 24.11.2012).

siä ja valvonta puutteellista. Verkkokauppa on henkilötietolainsäädännön suhteen eräänlaisessa kaksoisroolissa: yhtäältä sen tehtävänä on tuottaa voittoa ja samanaikaisesti sillä on lainsäätäjän asettama velvollisuus huolehtia asiakkaiden yksityisyydestä.⁷ Kyseessä on monella tapaa perusoikeuksien välinen kollisio, jossa vastakkain ovat perustuslain turvaama elinkeinovapaus ja kuluttajan oikeus yksityisyyteen. Verkkokaupan taloudellisiin intresseihin kuuluu kertyvien henkilötietojen hyödyntäminen, luovuttaminen ja jopa myyminen.⁸ Kuluttajan intressinä puolestaan on se, että hän voi itse tapauskohtaisesti päättää kenelle luovuttaa yksityisyyttään käsitteleviä tietoja, mikä on olennainen osa kuluttajan tiedollista itsemääräämisoikeutta. Tähän yksityisyyden, itsemääräämisoikeuden ja verkkokaupan taloudellisten intressien väliseen kollisioon näenkin koko henkilötietojen kaupallisen luovuttamisen problematiikan ankkuroituvan.

Artikkelissani tarkastelen henkilökisteriä vaihdannan objektina, joka on vaihdannan erityinen objekti. Rekisteriin tallennettuja tietoja suojaaa yksityisyyden suoja, joka on turvattu perustuslaissa, ja rekisterissä oleviin tietoihin liittyvien päätösten tekeminen kuuluu rekisteröidyille. Olennainen kysymys aiheen kannalta on se, millä edellytyksillä ja mihin pisteeseen asti kuluttajat voivat luopua oikeudestaan yksityisyyteen. Lisäksi tulee kysyä, onko kuluttajan luopuminen riittävä peruste henkilötietojen luovuttamiseen kaupallisessa tarkoituksessa kolmannelle. Verkkokaupan ja sen asiakkaiden oikeuksien ja toisaalta elinkeinovapauden kannalta olisi tärkeää tarkkarajaisesti määritellä milloin henkilötietojen luovuttaminen tai myyminen on mahdollista. Näissä tilanteissa käsillä on perusoikeuskollisio, joka tulee ratkaista lainsäädännöllisin keinoin. On kuitenkin tärkeää tarkastella nykyisen lainsäädännön toimivuutta myös siltä kannalta asettaako se esteitä verkkokaupan toiminnan kehittymiselle rajoittamalla joustavaa tietoyhteiskunnan kehittymistä ja henkilötietojen vapaata luovutusta.⁹ Tältä osalta

7 Tämä pitää sisällään sen, että verkkokaupan tulee luoda riittävät puitteet tietosuojan toteutumiseksi. Ks. esim. Bygrave 2002, s. 67.

8 Profilointi ja kuluttajien henkilötietojen myyminen on jopa niin tärkeää, että verkkokaupan eurooppalainen keskusjärjestö EMOTA (the European Multi-channel and Online Trade Association) kommentoissaan uudesta tietosuojasetuksesta toteaa, että profiloinnin ja ostopäätöslisöjen myynnin kieltämisen johtavan jopa 30% tappioihin eurooppalaisille verkkokaupoille. EMOTA Comments on General Data Protection Regulation, 2012, s. 1–2.

9 Sillä onhan yksi Euroopan unionissa toteutetun lainsäädännöllisen harmonisaation tavoitteista ollut juuri vapaan tiedonkulun turvaaminen.

on kiinnitettävä huomiota myös eurooppaoikeudelliseen sääntelyyn kuten Euroopan unionin ajankohtaisiin lainsäädäntöhankkeisiin digitaalisten sisämarkkinoiden luomiseksi ja henkilötietolainsäädännön kokonaisuudistukseen, jonka osalta komissio antoi asetusehdotuksen tammikuussa 2012.¹⁰

Luovutustilanteella tarkoitan toimenpidettä, jossa verkkokauppa luovuttaa kokonaan tietojenkäsittelyoikeuden kolmannelle osapuolelle. Aloitan artikkelini tarkastelemalla säädöspohjaa, jolla perustuslain 10 §:ssä annettu oikeus yksityisyyteen on turvattu. Jakson pääpaino on rekisteröidyn yksityisyyden, henkilötietolain periaatteiden käsittelyssä ja niiden luovutusoikeudelle asettamien rajojen tarkastelussa. Toisessa ja kolmannessa luvussa käsitelen luovutuksen edellytyksiä. Tällöin keskiössä on pätevän suostumuksen ja asiakassuhteeseen perustuvan luovutuksen tarkastelu. Erityisesti kiinnitän huomiota rekisteröidyn oikeuksiin ja tämän oikeusaseman turvaamiseen. Viidennessä ja kuudennessa luvussa tarkastelen yksityisyyden turvaamista erityistilanteissa tietosuojan ja toisaalta kansainvälisten luovutustilanteiden osalta. Viimeisessä luvussa tarkastelen verkkokaupan luovutusoikeutta turvaavia perusoikeuksia ja niihin yksilön itsemääräämisoikeuden ja yksityisyydensuojan takia tehtyjä rajoituksia.

2 Tietoyhteiskunnan perusoikeuskollisio

2.1 Henkilötietolaki rekisteröidyn perusoikeuksien suojana

Tietoyhteiskunnassa yksityisyys on jatkuvasti suurien haasteiden edessä, sillä alati kehittyvä teknologia ja internetin laajeneva hyödyntäminen mahdollistaa yksilöiden jatkuvan seuraamisen ja esimerkiksi kuluttajien hyvin kattavan profiloinnin.¹¹ Onkin alettua puhua ubiikista yhteiskunnasta, jossa teknologia on läsnä kaikkialla arkipäivässä.¹² Käsitteellä ubitekniikka tarkoitetaan sitä, että tietotekniikka on jatkuvasti ja kaikkialla läsnä sellaisessa

10 Euroopan unionin komission lehdistötiedote asetusehdotuksesta uudeksi lainsäädännöksi henkilötietojen käsittelemiseksi, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-46_en.htm?locale=en (vierailtu 26.11.2012).

11 Kuluttajien verkkokäyttötymisen seuraaminen on jo oikeastaan arkipäivää. Katsottuun tiettyä tuotetta verkkokaupassa, kuluttaja saattaa hetken kuluttua nähdä mainoksen sosiaalisessa mediassa muistuttamassa juuri katsomastaan tuotteesta.

12 Ubiyhteiskunnasta lisää ks. Karhula 2008, s. 11 ja s. 34–35 ja Heinonen 2008, s. 162–163.

muodossa, että sitä ei havaita.¹³ Helposti toteutettavasta seurannasta huolimatta jokaisen yksityisyys on perus- ja ihmisoikeutena turvattu. Yksityisyyttä suojaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikla 8 ja perustuslain 10§. Henkilötietojen osalta yksityisyyden toteutumista turvataan henkilötietolailla¹⁴, joka on henkilötietoja koskeva yleislaki.

Henkilötietoja koskevaa sääntelyä on harmonisoitu Euroopan unionissa henkilötietodirektiivillä¹⁵, jonka velvoitteet on Suomessa saatettu voimaan henkilötietolailla.¹⁶ Euroopassa tapahtuneen harmonisoinnin pyrkimyksenä on ollut edesauttaa erityisesti henkilötietojen vapaata liikkuvuutta.¹⁷ Kuopuksen mukaan henkilötietojen luovutuksen lähtökohtana on se, että Euroopan unioni muodostaa niin sanotun turvallisen alueen, jonka sisällä henkilötietojen luovutus ei vaadi erityisiä lupamenettelyjä. Tämä tavoite ei kuitenkaan ole toteutunut. Euroopan unionissa on käynnissä lukuisia hankkeita, joiden tarkoituksena on tavalla tai toisella tehostaa digitaalisten sisämarkkinoiden syntyä ja poistaa digitaalisen kaupan esteitä.¹⁸ Euroopan unionissa käynnissä olevalla henkilötietolainsäädännön kokonaisuudistuksella on myös tärkeä merkitys digitaalisten sisämarkkinoiden luomisessa. Uudistetussa asetuksessa ei kuitenkaan ole tulossa merkittäviä muutoksia henkilötiedon käsitteeseen, sillä tärkeimmät muutokset tulevat koskemaan sanktiojärjestelmää ja tietosuojavastaavien nimittämistä.¹⁹

13 Innanen ja Saarimäki 2011, s. 13–14 ja Heinonen 2008, s. 163.

14 Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

15 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 95/46/EY, myös nimitystä tietosuojadirektiivi on käytetty joissakin yhteyksissä.

16 HE 1998/96, s. 28–29.

17 Salminen 2009, s. 83 ja HE Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 1998/96 vp, s. 4. Tässä ei ole kuitenkaan onnistuttu, Euroopan unionin jäsenvaltioissa on tehty hyvin erilaisia ratkaisuja henkilötietolainsäädännön suhteen ja henkilötietojen käsittely eri jäsenvaltioissa vaatii paljon vaivaa ja asiointia kussakin maassa tietosuojaviranomaisten kanssa, kuten nykyinen henkilötietolain kokonaisuudistus osoittaa.

18 Komission digitaalistrategiassa elinvoimaisten digitaalisten sisämarkkinoiden edellytyksiksi asetettiin neljä osa-aluetta: Sisällön saatavuuden parantaminen, rajat ylittävän verkkokaupan yksinkertaistaminen, luottamuksen lisääminen digitaalisiin palveluihin ja telepalvelujen yhtenäismarkkinoiden lujittaminen. Ks. lisää KOM(2010) 245 lopullinen, s. 8–15 ja Euroopan unionin digitaalisen agendan nettisivut, <https://ec.europa.eu/digital-agenda/>, (vierailtu 20.12.2012).

19 Muutosten kirjo ei kuitenkaan typisty aivan näin yksiselitteisiin muutoksiin, tarkoituksena on nimittäin turvata rekisteröidyn oikeus päästä rekisteröityihin tietoihin käsiksi ja tämän lisäksi helpottaa yritystoimintaa siten, että asiointi vain yhden EU:n jäsenvaltion tietosuojaviranomaisilla riittäisi. Lisää muutoksista ks. http://ec.europa.eu/justice/newsroom/data-protection/news/120125_en.htm.

Henkilötietolain 3§:n määritelmän mukaan henkilötiedot ovat tietoja, joiden perusteella rekisteröity voidaan yksilöidä tietyksi henkilöksi. Henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä tai hänen elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan yhdistää häneen tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskevaksi. Tällä tarkoitetaan kaikkia sellaisia tietoja, joiden avulla kuluttaja voidaan yksilöidä ilman suurta vai-²⁰ vaa. Verkkokauppa käsittelee esimerkiksi kuluttajan henkilötietoja tämän asuinpaikan, iän, kulutustottumuksien ja taloudellisten päätösten muodossa.²¹ Käytännössä verkkokauppa saa käsiinsä henkilötietoja kahdella tavalla. Verkkokauppaa käyttävä rekisteröity luovuttaa tietoja verkkokaupalle esimerkiksi tilauslomakkeilla ja rekisteröitymislomakkeilla, toisaalta taas verkkokauppa pystyy teknisesti hyvin helposti seuraamaan kuluttajan selailutottumuksia sivustolla lokitiedostojen avulla. Myös näitä lokitietoja on pidettävä henkilötietoina, mikäli ne täyttävät edellä mainitut edellytykset.²² Henkilörekisterillä taas tarkoitetaan kaikkia sellaisia rekisterejä, joihin kerätään käyttötarkoituksensa vuoksi yhtenäisistä tiedoista koostuvaa tietojoukkoa.²³ Käytännössä rekisteri voi olla verkkokaupan asiakasrekisteri tai suoramarkkinointirekisteri.

Henkilötietojen luovutuksella tarkoitetaan ensisijaisesti henkilötiedon luovuttamista kolmannelle osapuolelle. Myös Salmisen käsitys on se, että henkilötietojen luovuttamisella tarkoitetaan henkilötietojen siirtämistä toisen lukuun käsiteltäväksi. Henkilötietojen luovutuksesta on erotettava henkilötietojen siirto, jolla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa tiedon käsittely siirron jälkeen tapahtuu alkuperäisen luovuttajan lukuun.²⁴

Henkilötietolaissa ei ole luovutustilanteita koskevaa pykälää, vaan henkilötietojen luovuttamista sääntelevät ne edellytykset, jotka tekevät henkilö-

20 Voutilainen 2012, s. 246–247. Myös asiakastiedon käsitteestä ks. Ollila 2003, s. 299.

21 Hyvän vertailukohdan henkilötiedon käsitteelle muodostaa tässä yhteydessä laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621) 24§:n kohdat 25 ja 32, joissa määritellään niitä asiakirjoja joita on pidettävänä salaisina. Määrittelyyn kuuluu muun muassa tiedot yksilön rodusta, seksuaalisesta suuntautumisesta, henkilön osallistumisesta poliittisen toimintaan yms.

22 Voutilainen 2012, s. 248.

23 Henkilötietolain 3§.

24 Salminen 2009, s. 84. Tämän suuntainen erottelu on omaksuttu myös hallituksen esityksessä. Ks. HE 1998/96, s. 57.

tietojen käsittelystä²⁵ laillista. Henkilötietojen käsittelyn laillisuuden edellytykset on lueteltu lain 8§:n 1 momentissa. Mikäli luovuttaminen koskee henkilötietoja, joiden voidaan katsoa olevan arkaluontoisia, tulee toimia henkilötietolain 11§:n ja 12§:n mukaisesti. Mikäli taas halutaan luovuttaa rekisteröidyn henkilötunnus, tulee huomioida henkilötietolain 13§.

Henkilötietojen luovuttaminen Euroopan unionin ulkopuolelle on erityisääntelyn kohteena. Tämän taustalla on se, että luovutuksen kohdemaan lainsäädännön ollessa huomattavan erilainen vaaditaan erityistä varovaisuutta. Henkilötietolain 5 luvussa säännellään luovutuksen edellytyksiä. Henkilötietoja voidaan luovuttaa Euroopan unionin ulkopuolelle, jos henkilötietojen käsittely on toteutettu laillisesti Suomessa. Vastoin henkilötietolakia toteutetun henkilötietojen käsittelyn seurauksena syntynyttä rekisteriä ei saa luovuttaa. Tämän lisäksi luovutuksen kohdemaan tulee olla sellainen, jossa turvataan tietosuojan riittävä taso.²⁶

2.2 Henkilötietolain keskeiset periaatteet ja käytännösäännöt

Henkilötietojen käsittelyn laillisuuteen kuuluu olennaisena osana rekisteröidyn oikeuksien turvaaminen. Ensinnäkin henkilötietojen käsittelystä ja niiden mahdollisista luovutuksista on informoitava rekisteröityä henkilötietolain 24§ mukaisesti ja rekisteröidylle on lisäksi tarjottava henkilötietolain 26§ mukainen oikeus tarkastaa häntä koskevat tiedot ja korjata tietoihin sisältyvät virheet.

Henkilötietojen luovutustilanteiden kannalta keskeistä on se, että henkilötietoja käsitellään henkilötietolain periaatteiden mukaisesti. Tietojen myöhemmän luovutuksen edellytyksen on se, että henkilötietoja on kerätty ja käsitelty henkilötietolain periaatteita noudattaen.²⁷ Henkilötietolain 5§:ssä säädetään henkilötietojen huolellisesta käsittelystä, joka viittaa siihen, että henkilötietojen käsittelyn ei tule uhata rekisteröidyn yksityisyyttä ja oikeuksia. Huolellisuus pitää sisällään muun muassa sen, että verkkokaupan henki-

25 Henkilötietojen käsittelyllä (*processing*) tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä henkilötietolain 3§:n 1 momentin nojalla.

26 Kuner 2007, s. 160 ja Vanto, 2009 s. 84–85.

27 Ollila 2002, s. 301.

lörökisterit ovat riittävän hyvin suojattu ja että tietosuojaspektrit on otettu huomioon.

Keskeisen periaatteen muodostaa käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate, jonka noudattaminen toimii tärkeänä kiintopisteenä henkilötietojen luovutustilanteissa. Henkilötietolain 7§:n käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että henkilötietoja ei saa käsitellä henkilötietolain 6§:n mukaisesti ennalta määritellyn tarkoituksen vastaisesti. Verkkokaupan tuleekin jo etukäteen määritellä, mihin se luovuttaa tietoja ja mistä se kerää tiedot.²⁸ Henkilötietolain velvoitteiden noudattaminen osaltaan lisää kuluttajan luottamusta verkkokauppaa kohtaan.²⁹

Henkilötietojen asianmukaisen käsittelyn kannalta keskeinen periaate on myös henkilötietolain 9§:n mukainen henkilötietojen tarpeellisuusvaatimus, joka edellyttää sitä, että verkkokauppa voi kerätä asiakkaistaan vain tarpeellisia tietoja.³⁰ Etukäteen määritelty käyttötarkoitus määrittää sen, mitä henkilötietoja rekisterinpitäjä saa tallettaa henkilörekistereihin. Kerättävät henkilötiedot ja tietojen käyttötarkoitus yksilöidään verkkokaupan rekisteriselosteessa. Vanton mukaan verkkokauppa saa kerätä henkilötietoja tavaran toimittamista varten eli käytännössä osoitetiedot, puhelinnumeron ja nimen. Sähköpostiosoite ei hänen mukaansa ole välttämättä tarpeellinen ja siten tarpeellisuusvaatimuksen mukainen yhteystieto.³¹ Oma näkemykseni on, että sähköpostiosoitetta voidaan pitää sellaisena tietona, jota verkkokauppa ydinliiketoimintansa hoitamisessa tarvitsee, eli sähköpostiosoitteen pyytäminen olisi tarpeellisuusvaatimuksen mukaista. Perustan kantani siihen, että sähköpostitse saapuva tilausvahvistus ja ilmoitus tilauksen saapumisesta ovat hyvin keskeinen osa verkkokaupan toimitusrakennetta.³² Tarpeellisuus- ja käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteiden kannalta ongel-

28 Vanto 2011, s. 41–44, von Willebrand 2002 s. 52 ja Tietosuojalaki 4/98, s. 4.

29 Nämä voidaan määritellä esimerkiksi verkkokaupan rekisteriselosteessa, ks. von Willebrand, 2002, s. 52. Usein juuri kuluttajien luottamuksen saavuttaminen on sellainen tekijä, joka vaikeuttaa verkkokaupan toimintaa Henkilötietojen käyttötarkoituksen etukäteen määrittäminen ja tämän käyttötarkoituksen myöhempi noudattaminen edesauttaa luottamuksen saavuttamista. Ks. esimerkiksi Kuopus 2001, s. 131–132 ja 137.

30 Tietosuojalaki 4/98, s. 7.

31 Vanto 2011, s. 53.

32 Käytännössä tilausten toimitusvaiheessa sähköpostitse voidaan lähettää seurantaraportteja toimituksen etenemisestä. Sähköposti on myös puhelinta kustannustehokkaampi ja automatisoitavampi vaihtoehto toimittaa kuluttajalle tietoa.

man muodostaa lokitietojen kerääminen ja luovuttaminen, sillä nykytilassa on hyvin vaikeaa nähdä, että lokitietojen luovuttaminen olisi osa verkkokaupan ydinliiketoimintaa.³³

Tarpeellisuusvaatimukseen ja käyttötarkoitussidonnaisuuteen liittyy oleellisesti rekisterinpitäjän velvollisuus laatia tietosuojaseloste ja tarjota riittävästi informaatiota rekisteröidylle. Verkkokauppa on velvoitettu henkilötietolain 24§:ssä tarjoamaan riittävästi informaatiota rekisteröidylle. Käytännössä tämä informaatiovelvollisuus voidaan täyttää laatimalla rekisteriseloste, jonka yhteydessä tarjotaan tarvittava informaatio rekisteröidyn oikeuksien täyttämistä eli tietosuojaseloste. Jokaisella rekisterinpitäjällä on henkilötietolain 10§:ssä asetettu velvollisuus laatia rekisteriseloste ylläpitämistään henkilörekistereistä. Lisäksi tietosuojavaltuutettu suosittaa, että jokaisella henkilötietoja keräävällä verkkosivustolla tulisi olla tietosuojaseloste, joka on rekisteriselosteen ja informointiasiakirjan yhdistelmä.³⁴ Rekisteriselosteessa on tiedot muun muassa rekisterinpitäjästä, henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta ja siitä mihin tietoja tavanomaisesti luovutetaan sekä kuvaus rekisterin suojausten periaatteista.³⁵

Verkkokaupan toimintaa ohjaa henkilötietolain lisäksi myös erilaiset kaupan alan liittojen kirjoittamat suositukset ja käytänteet. Maininnan ansaitsevat sähköisen kuluttajakaupan käytännesäännöt³⁶, joissa annetaan ohjeita sähköistä liiketoimintaa harjoittavalle kaupalle muun muassa henkilötietolain asettamien ohjeiden toteuttamisesta, tietosuojasta ja tietoturvasta. Käytännesäännöt ovat suositusluontoiset, mutta verkkokauppa voi kuitenkin halutessaan sitoutua noudattamaan käytännesääntöjä, jolloin kauppa voi myös ilmoittaa markkinoinnissaan olevansa sitoutunut niiden noudattamiseen.³⁷

Henkilötietolainsäädännön periaatteilla ja käytännesäännöillä on sinänsä yhteinen funktio, että molempien tarkoituksena on turvata henkilötieto-

33 Vaikkakin EMOTA esittää, että profiloinnin ja asiakkaan tekemien ostopäätöstiетоjen myymisen turvaamisen tulisi olla keskeinen osa uutta tietosuojalainsäädäntöä. EMOTA Comments on General Data Protection Regulation, 2012, s. 1.

34 Tietosuojavaltuutetun pohja tietosuojaselosteen laatimiseksi, <http://www.tietosuoja.fi/31634.htm>, (vierailtu 17.12.2012).

35 Voutilainen 2012, s. 311.

36 Käytännesäännöt on laatinut Kaupan Keskusliitto Keskuskauppakamari, Suomen Suoramarkkinointiliitto ja Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto, FiCom ry.

37 Sähköisen kuluttajakaupan käytännesäännöt 2002, s. 1.

ja käsittelyn asianmukaisuus ja rekisteröidyn oikeuksien kunnioittaminen. Henkilötietolain periaatteiden noudattaminen ei kuitenkaan automaattisesti mahdollista henkilötietojen kaupallista luovuttamista. Luovutus tulee voida toteuttaa uhraamatta rekisteröidyn itsemääräämisoikeutta. Parhaiten henkilötietolain periaatteista itsemääräämisoikeutta turvaa rekisteröidyn suostumus, jota arvioidaan henkilötietolain julkisoikeudellisesta luonteesta huolimatta yksityisoikeudellisin säännöin.³⁸

3 Suostumus perusteena henkilötietojen luovutuksille

3.1 Tiedollinen itsemääräämisoikeus perusoikeuksien turvana

Suostumuksen keskeisen merkityksen taustalta löytyy tiedollisen itsemääräämisoikeuden käsite, jolla tarkoitetaan sitä, että rekisteröidyllä on oikeus tehdä päätökset häntä koskevista henkilötiedoista. Päätöksenteko-oikeus pitää sisällään ainakin seuraavat osa-alueet: oikeus pitää salassa itseään koskeva tieto, oikeus saada itseään koskeva tieto ja oikeus vaikuttaa itseään koskevien tietojen keräämiseen ja luovuttamiseen.³⁹ Näin verkkokaupan oikeus luovuttaa asiakastietoja kolmannelle osapuolelle riippuukin pääsääntöisesti siitä vaarantaako luovutus rekisteröidyn oikeuden tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen⁴⁰ ja perustuslain 10§:ssä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuun yksityisyyteen. Tämä käsitys perustuu henkilötietolain esitöissä asetetulle lain tarkoitukselle. Lain tarkoituksena on turvata yksilön tiedollinen itsemääräämisoikeus ja oikeus yksityisyyteen.⁴¹ Jos luovutus vaarantaisi nämä oikeudet, se tunkeutuisi tällöin huomattavan syvälle yksilön autonomiaan ja tämän perusoikeuksiin, eikä se siten voi olla lain vaatimusten mukainen.⁴² Itsemääräämisoikeus johtaa siihen, että yksi-

38 Voutilainen 2012, s. 244.

39 Lisää tiedollisen itsemääräämisoikeuden päätöksentekoon liittyvistä osa-alueista ks. Voutilainen 2012, s. 243.

40 Saarenpää mukaan taas itsemääräämisoikeus pitää sisällään viisi keskeistä peruselementtiä: ”Ne ovat (1) oikeus sisäiseen vapauteen, (2) oikeus ulkoiseen vapauteen, (3) oikeus kompetenssiin, (4) oikeus valtaan ja (5) oikeus tietoon.” Itsemääräämisoikeuden keskeistä asemaa hän taas selittää sillä, että se on aidosti yhteiskuntasopimuksen tasolle ulottuva metaoikeus, joka siten sääntelee suhdettamme koko vallitsevaan yhteiskuntaan. Saarenpää 2009, s. 277 ja 281–282.

41 HE 1998/96, s. 30–31. Tässä yhteydessä todetaan myös, että tiedollinen itsemääräämisoikeus toteutumiseksi tulee henkilötietojen käsittelyn perustua ensisijaisesti suostumukseen.

42 Myös Korhonen painottaa tiedollista itsemääräämisoikeutta ks. Korhonen 2003, s. 84.

löllä on oikeus päättää siitä, millaisen määrän yksityisyyttä hän haluaa. Yksityisyys määritelläänkin siten aina tapauskohtaisesti.⁴³ On kuitenkin myös todettava, ettei itsemääräämisoikeus voi olla täysin rajoittamatonta, sillä sen rajoittaminen muiden intressien vuoksi voi olla tarpeen. Lainsäätäjän tulee tehdä päätökset tämänlaisista rajoituksista ja säätää niistä laintasolla.⁴⁴

Henkilötietojen suoja on hyvin keskeinen osa perustuslain 10§:ssä suojattua yksityisyyden suojaa. Henkilötietojen suojaan liittyy kuitenkin myös muita perusoikeuksia, esimerkiksi oikeus kunniaan, oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, oikeus ihmisarvoiseen kohteluun, oikeus turvallisuuteen sekä yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltä ja oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nämä ovat kaikki sellaisia perusoikeuksia, joita henkilötietolaki osaltaan turvaa.⁴⁵ Perusoikeusnäkökulmasta henkilötietojen luovutustilanteet ovat myös erityisessä asemassa, sillä niihin liittyy tavanomaista korkeampi riski oikeudenmenetyksistä. Luovutustilanteessa henkilötiedot siirtyvät alkuperäiseltä käsittelijältä uudelle taholle, jonka toiminnan luotettavuudesta ei välttämättä ole samanlaisia takeita. Lisäksi yksilö harvoin voi nimenomaisesti todeta, kenelle hän on valmis luovuttamaan tietoja.⁴⁶ Olennaista on yksilön mahdollisuus päättää siitä kuinka laajana hän haluaa pitää yksityisyytensä ja toisaalta myös siitä, kenen hän haluaa pääsevän käsiksi henkilötietoihinsa.⁴⁷ Yksilön oikeutta tiedolliseen itsemääräämiseen turvaa osaltaan henkilötietolain 24§, joka velvoittaa rekisterinpitäjää tarjoamaan riittävät tiedot rekisteröidyn ulottuville.

Yksilön oikeusasemasta katsottuna luovutukset ovat sallittuja vain silloin, kun hän on päässyt tekemään tietoisin päätöksen siitä miten hänen henkilötietojaan käsitellään. Tiedollisen päätöksen asema on keskeinen, sillä päätöksellään rekisteröity luovuttaa yksityisyytensä valvonnan pois itseltään.⁴⁸ On tosin huomioitava, että rekisteröity ei voi laajalti luopua oikeuksistaan. Mutta missä tilanteissa rekisteröity on päässyt hyödyntämään tiedollista itsemääräämisoikeuttaan ja millä edellytyksin hänen voidaan katsoa päättävän suvereenisti omasta yksityisyydestään?

43 Saarenpää 2009, s. 289.

44 Koskinen-Alapuranen-Heino-Salli 2005, s. 44–45.

45 HE 1998/96, s. 5.

46 Viljanen 2011, s. 396–397 ja Ollila 2002, s. 300.

47 Kuopus 2001, s. 174.

48 Data Protection Working Party, Opinion 15/2011 on definition of consent, s. 8.

Rekisteröidyn tietoinen suostumus (*informed consent*) on tärkein niistä edellytyksistä, joiden nojalla verkkokauppa voi myydä tai luovuttaa asiakastietoaan. Henkilön suostumus toteuttaa parhaiten tiedollisen itsemääräämisoikeuden periaatetta.⁴⁹ Lainsäätäjä on henkilötietolain 8§:n 1 momentin alakohtassa 1 asettanut henkilötietojen käsittelyn edellytykseksi rekisteröidyn yksiselitteisen suostumuksen. Verkkokaupan toimivallan perustavan suostumuksen tulee olla rekisteröidyn tietoinen tahdonilmaisu. Suostumuksesta tulee ilmetä tarkasti rekisteröidyn tietoisuus suostumuksensa sisällöstä ja siitä, että hänen suostumustaan voidaan käyttää perusteena edelleenluovutukselle.⁵⁰ Ongelmaksi muodostuu kuitenkin sen määrittäminen millainen suostumuksen tulee olla sekä se, miten suostumus tulee antaa, jotta tiedollinen itsemääräämisoikeus turvataan. Voidaanko riittäväksi katsoa se, että kuluttaja klikkaa netissä painiketta ”rekisteröidyn ja hyväksyn sopimusehdot” vai tarjoaako henkilötietolaki muita vaihtoehtoja tiedollisen itsemääräämisoikeuden turvaamiseen kuin suostumuksen?

3.2 Informoitu suostumus itsemääräämisoikeuden toteuttajana

Suostumus on keskeisessä asemassa luovutuksen oikeutusperustana, koska käytännössä suostumus on se väline, jolla tiedollinen itsemääräämisoikeus toteutetaan.⁵¹ Onkin välttämätöntä tietää milloin rekisteröidyn suostumusta pidetään pätevänä. Verkkokaupan asiakas on usein kuluttaja-asemassa, mikä johtaa kuluttajansuojalain soveltumiseen kaupallisessa suhteessa. Kuluttajansuojalaki ei kuitenkaan suojaa rekisteröidyn yksityisyyttä.⁵² Suostumusta tulkittaessa on hyvä huomioida myös oikeustoimilaki ja erityisesti oikeustoimilain pätemättömyyttä koskevat perusteet.⁵³ En kuitenkaan tässä yhteydessä laajemmin perehdy tilanteisiin, joissa rekisteröidyn suostumus on saavutettu vastoin oikeustoimilain säännöksiä.⁵⁴ Vajaavaltaisuuden aiheuttamat oikeudelliset kysymykset jäävät myös rajauksen ulkopuolelle.

49 Salminen 2009, s. 54–55 ja HE 1998/96, s. 38–39.

50 Vanto 2011, s. 44.

51 Voutilainen 2012, s. 243.

52 Verkkokauppaan liittyy huomattava määrä kuluttajansuojaan liittyviä kysymyksiä. Osa niistä juontaa juurensa verkkokaupan kansainvälisestä roolista ja osa taas verkkokaupan elektronisesta luonteesta. Ks. esimerkiksi Conteanu 2005, *Cyber Consumer Law and Unfair Trading Practices*.

53 Laki varallisoikeudellisista oikeustoimista (228/1928), 28–33§.

54 Esimerkiksi pakottamalla, petollisesti viettellen tai muutoin kunnianvastaisesti ja arvottomasti.

Klementin näkemys on se, että pätevän suostumuksen sisällön kartoittaminen on hyvin tärkeää, sillä henkilön suostumus vaikuttaisi *prima facie* tarjoavan perusteen käsittellä mitä tahansa tietoja rekisteröidystä.⁵⁵ Suostumuksen tarjoama toiminta-alue on varsin laaja, mutta oikeusjärjestys ei salli yksilön totaalisesti luopuvan omista oikeuksistaan. Katsoisinkin Klementin antavan suostumukselle liian suuren merkityksen hänen väittäessään sen mahdollistavan kaikki toimenpiteet. Näkemystäni tukee tietosuojavaltuutetun omaksuma kanta, jonka mukaan myös silloin kuin henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen, tulee käsittelyn noudattaa käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatetta.⁵⁶ Käyttötarkoitussidonnaisuudella onkin voimakas yhteys suostumukseen ja etenkin siihen, että suostumus on informoitu.⁵⁷ Suostumuksen sisällön ja alan selvittämiseksi on tarkasteltava lainsäädännön sille asettamia edellytyksiä ja toisaalta sopimusoikeudellisia seikkoja. On myös keskeistä kiinnittää huomiota siihen, että useimmissa tapauksissa verkkokaupan ehtoihin sitoutuva kuluttaja on heikommassa asemassa kuin verkkokauppa.⁵⁸ Rekisteröidyn heikompi asema näkyy muun muassa siinä, että verkossa tapahtuvassa kaupankäynnissä ei yleensä noudateta tarjous-vastaus mekanismia.⁵⁹ Vaikka sopimuksen tekotapa *prima facie* vaikuttaa tarjous-vastaus mekanismiin perustuvalta, tosiasiallisesti kuluttaja kuitenkin nappia painamalla hyväksyy vakioehdot. Verkkokaupan ja rekisteröidyn sopimussuhde hahmottuukin parhaiten vakiosopimusoikeuden kautta.⁶⁰ Yksilön asema on tästä vakiosopimusoikeudellisesta lähtökohdasta ja verkkokaupan tiedollisesta ylivoimasta johtuen heikompi kuin elinkeinoharjoittajan. Tämä johtaa vääjäämättä tosiasiallisen toimintavapauden rajoittamiseen ja siihen, että ollakseen pätevä, suostumuksen tulee täyttää

55 Tietosuoja 4/98, s. 7.

56 Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella, 2001, s. 2.

57 Esim. Vanto 2011, s. 33.

58 Internetin rekisterinpitäjien, kuten esimerkiksi verkkokaupan tapauksessa valtaisa ylivoima johtuu hyvin paljolti siitä, että se on selkeästi tiedollisesti ylivoimaisessa asemassa kuluttajaan nähden ja mitä enemmän tietoa se saa rekisteröidyistä sitä suuremmaksi tämä ylivoima kasvaa. Kuopus, 2001, s. 174.

59 tarjous-vastaus-mekanismista esim. Hemmo 2003, s. 100. Voidaan ylipäätään kysyä soveltuuko tarjous-vastaus-mekanismi nykypäivään, vai tarvittaisiinko uudenlainen tapa hahmottaa sopimuksen syntymistä?

60 Wilhelmssonin mukaan vakiosopimusoikeutta ei voida erottaa sopimusoikeudesta omaksi oikeudenalakseksi. Hän kuitenkin pitää vakiosopimusoikeutta hyvänä esitysteknisenä keinona viittaamaan sellaisiin tilanteisiin, joissa vakioehdoin sopimisella on merkitystä. Wilhelmsson 2008, s. 46–47.

korkeat laadulliset kriteerit.⁶¹ Lisäksi sopimuksen tekeminen elektronisessa ympäristössä on omiaan lisäämään suostumukselle asetettavia edellytyksiä ja heikentämään kuluttajan asemaa.⁶²

Henkilötietolain 3§:n 7 momentissa esitetyn legaalimääritelmän mukaan suostumuksella tarkoitetaan kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietois- ta tahdonilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Suostumuksen täyttäessä nämä edellytykset on verkkokaupalla oikeus luovuttaa henkilötietoja eteenpäin.⁶³ Viime kädessä suostumuksen pätevyys määritellään aina tapauskohtaisesti käsillä olevien olosuhteiden perusteella. Mikäli suostumuksen olemassaolosta tulee kiistaa, on oleellista huomata, että todistustaakka suostumuksen olemassaolosta on rekisterinpitäjällä.⁶⁴

Tietosuojadirektiivi edellyttää, että suostumus on vapaasti annettu, riittä- vän yksilöity ja perustuu riittäviin tietoihin. Kunerin tulkinta on se, että päteville suostumukselle on asetettava neljä edellytystä: sen tulee olla rekisteröidyn yksiselitteinen tahdonilmaus, vapaasti annettu, täsmällinen ja tarkkarajainen ja lisäksi sen tulee perustua tietoiseen päätökseen.⁶⁵ Allekirjoitan Kunerin suostumukselle asettamat kriteerit. Euroopan unionin tietosuojatyöryhmän mukaan suostumuksen rajat ovat nykytilassa häilyvät, mikä johtaa tulkintaongelmiin. Tietosuojatyöryhmä onkin raportissaan pyrkinyt selkiyttämään suostumuksen edellytyksiä. Se on raportissaan todennut, että suostumuksen antamiseen vaikuttavien tietojen tulee olla helposti saatavil- la ja ymmärrettävissä. Ne eivät esimerkiksi saa olla piilotettu usean linkin taakse tai kirjoitettu niin epäselvästi, ettei kuluttajalla ole tosiasiallista mah- dollisuutta ymmärtää niitä.⁶⁶ Mielenkiintoinen kysymys onkin se, riittääkö esimerkiksi konkludenttinen suostumus perustaksi henkilötietojen käsitte- lemiselle.

61 Hemmo tuo esille sen, että yksi ns. sosiaalisesti siviilioikeudeksi kutsutun suuntauksen olennainen kehityspiirre on kuluttajien alennettu tietoisuusvelvoite. Hemmo 2003, s. 20–23.

62 Kuner 2007, s. 68.

63 Vanto 2011, s. 32–35. Ks. myös Kuopus 2001, s. 183.

64 HE 1998/96, s. 36–37 ja Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella, 2001, s. 4.

65 Kuner 2007, s. 67

66 Data Protection Working Party, Opinion 15/2011, s. 3, 5–6, 20.

Suostumuksen edellytykset ovat pysyneet samoina Euroopan unionin uudessa tietosuoja-asetus ehdotuksessa, mikä onkin eurooppalaisen verkkokaupan keskusjärjestön EMOTA:n kritiikin kohteena. EMOTA:n kanta on, että liian yleiset edellytykset suostumukselle eivät vastaa riittävässä määrin nykyaikaisen kaupankäynnin tarpeisiin. EMOTA ehdottaakin, että suostumuksen edellytykset vaihtelisivat palvelusektorin mukaan.⁶⁷

3.3 Suostumuksen muotovaatimukset ja pätevyys

Suostumukselta ei edellytetä tiettyä muotoa, vaan suostumus on vapaamuotoinen. Toisaalta muun kuin kirjallisen suostumuksen toteennäyttäminen voi olla vaikeaa.⁶⁸ Käytännössä verkkokauppa usein pyytää suostumusta samalla, kun rekisteröitävä syöttää henkilötietonsa nettilomakkeelle ja klikkaa suostumusta ilmaisevan merkin tietojenkeruulomakkeelle. Näkemykseni on, että tällaisissa tilanteissa pätevä suostumus edellyttää tietojenkeruulomakkeen suostumuksen ilmaisevan painikkeen yhteydessä riittävän selkeää mainintaa siitä mihin rekisteröitävä sitoutuu. Ainoastaan tällöin suostumus voi olla informoitu, täsmällinen ja tarkkarajainen.

Toisaalta joissain tilanteissa myös pelkkä henkilötietojen antaminen voidaan tulkita rekisterinpitäjän käsittelyn oikeuttavana konkludenttisena hyväksymisenä, mikäli tietojenkeruuvaiheessa on yksilöity riittävän tarkasti tietojen käsittelytarkoitus.⁶⁹ Kunerin mukaan pätevä konkludenttinen suostumus edellyttää kuitenkin sitä, että rekisteröity ei ole vain pysynyt hiljaisena. Rekisteröidyn on jotenkin toiminnallaan tullut tuoda esille henkilötietojen käsittelyn hyväksymistarkoitus. Kuner asettaa tiukat edellytykset konkludenttisen suostumuksen hyväksymiselle. Rekisteröidyn toiminnan on tuotava selkeästi esille se, että hänen tarkoituksenaan on ollut ehtojen hyväksyminen.⁷⁰ Käytännössä konkludenttinen suostumus henkilötietojen käsittelyn perusteena vaikuttaisi olevan melko yleisesti käytössä. Suomalaisista verk-

67 EMOTA Comments on General Data Protection Regulation, 2012, s. 1.

68 HE 1998/96, s. 36 ja Vanto 2011, s. 33.

69 Salminen 2009, s. 56. Kuten Kuopus toteaa, verkkokaupan tulisi kuitenkin ottaa suostumus sellaisessa muodossa, että se voidaan myöhemmin näyttää helposti toteen siis esimerkiksi kirjallisena. Kuopus, 2001, s. 183.

70 Kuner 2007, s. 69.

kokaupoista ainakaan Verkkokauppa.com ei rekisteröitymisvaiheessa⁷¹ kysynyt erityistä lupaa henkilötietojen käsittelylle.⁷² Pidänkin konkludenttista hyväksymistä verkkoympäristössä problemaattisena, sillä on hyvin vaikeaa näyttää toteen se, että rekisteröitynyt on tosiasiallisesti antanut suostumuksensa. Käytännössä hyväksynnän pitäisikin olla aina nimenomainen.

Jotta verkkokaupan luovutus olisi pätevä, tulee luovutustarkoituksen ilmetä siis selkeästi jo tietojenkeruuvaiheessa ja henkilörekisterin perustamisvaiheessa. Tämä on keskeistä rekisteröidyn tiedonsaantioikeuden kannalta.⁷³ Mikäli rekisterinpitäjä ei riittävän selkeästi informoi luovutuksen mahdollisuudesta etukäteen, tai ei esimerkiksi mainitse vakiosopimukseen sisältyvää luovutuslausekkeesta, saattaa olla kyse yllättävästä ja ankarasta sopimusehdosta. Tällainen yllättävä ja ankara ehto johtaa sopimuksen pätemättömyyteen tai osapätemättömyyteen.⁷⁴

Siitä huolimatta, että suostumuksen edellytykset on määritelty varsin tarkkarajaisesti, arvioidaan suostumuksen pätevyys luovutuksen perusteena aina tapauskohtaisesti.⁷⁵ Keskeistä on se, että rekisteröity on tosiasiallisesti päässyt käyttämään tiedollista itsemääräämisoikeuttaan. On huomattava, että tiettyjen erityisten henkilötietojen ollessa kyseessä pätevän suostumuksen edellytykset on asetettu tavanomaista korkeammalle tiedollisen itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi. Kaikille erityistilanteille, joissa suostumukselle on asetettu korkeammat laatuvaatimukset on yhteistä se, että suostumuksen kohteena olevat tiedot ovat laadultaan poikkeuksellisia tai vaihtoehtoisesti

71 Ks. Verkkokauppa.comin rekisteröitymissivusto ja rekisteriseloste (<https://www.verkkokauppa.com/fi/register> ja <https://www.verkkokauppa.com/fi/ohjeet/rekisteriseloste>). Rekisteröitymisvaiheessa nähtävillä ei ollut mitään selkeää linkkiä rekisteriselosteeseen, vaan tämä löytyi vasta useamman linkin takaa, mikä voisi sinällään olla kuluttajan kannalta oikeusturvaongelma, vaikkei Verkkokauppa.com luovuttaisikaan asiakastietoja eteenpäin.

72 Toisaalta Verkkokauppa.com ennemmin perustaa henkilötietojen käsittelyn asiallisen yhteyden varaan. Konkludenttisen suostumuksen ja asiallisen yhteyden välillä vaikutaisi olevan yhtäläisyyksiä, molemmat operoivat samantyylisten lähtökohtien varassa.

73 Rekisteröidyllä tulee olla etukäteen tiedossa se, miten tietoja hyödynnetään tulevaisuudessa, muutoin informoidun päätöksen tekeminen olisi hyvin vaikeaa. Käyttötarkoituksidonnaisuudesta esim. Koskinen-Alapuranen-Heino-Salli 2005, s. 65.

74 On kuitenkin todettava, että oppi yllättävistä ja ankarista sopimusehdoista ei ole kovin tarkoin muotoutunut Suomessa ja oikeuskäytännössä siihen on suhtauduttu jopa melko kielteisesti. Jotakin tukea tästä opista voidaan kuitenkin saada rekisteröidyn suojaksi, sillä käsillä on tilanne, jossa vakiosopimuksen laatineen tahon informointivelvollisuus on tavanomaista korkeampi. Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot, Wilhelmson, 2008, s. 92–95.

75 Vanto 2011, s.45 ja HE 1998/96, s. 36, 39.

niihin kohdistuu tavanomaista korkeampi riski yksityisyyden menettämisestä. Tällä tarkoitan siis esimerkiksi arkaluontoisia henkilötietoja, kuten henkilötunnuksen tai asiakastietojen luovutusta EU:n talousalueen ulkopuolelle alueille, joilla tietosuojan taso ei ole riittävän korkea.

Arkaluontoisten henkilötietojen käsittelyn lähtökohtana henkilötietolain 11§:ssä on esitetty käsittelykielto, josta voidaan poiketa vain rekisteröidyn nimenomaisen suostumuksen perusteella kuten henkilötietolain 12§:ssä todetaan. Suostumuksen nimenomaisuudella tarkoitetaan sitä, että suostumuksen tulee olla vielä tavanomaista huomattavasti tarkkarajaisempi. Näin suostumuksesta tulisi ilmetä, että se kohdistuu nimenomaan arkaluontoiisiin henkilötietoihin.⁷⁶ Verkkokauppa ei pääsääntöisesti käsittele arkaluontoisia tietoja, josta johtuen näen arkaluontoisten tietojen käsittelyyn liittyvien seikkojen laajemman käsittelyn epätarkoituksenmukaisena.⁷⁷ Mikäli osana tietojenkäsittelyä käsitellään rekisteröidyn henkilötunnuksista, tarvitaan rekisteröidyn yksiselitteinen suostumus tai erityinen tunnistamistarkoitus perustaksi tietojenkäsittelylle.⁷⁸ Sinänsä on helppoa kuvitella tilanne, jossa verkkokauppa tarvitsisi henkilötunnuksista tunnistamistarkoitukseen. Henkilötunnuksen eteenpäinluovuttaminen kaupallisessa tarkoituksessa vaarantaisi rekisteröidyn oikeuden yksityisyyteen niin olennaisesti, että en näe sitä mahdolliseksi.

3.4 Suostumuksen peruuttaminen

Verkkokaupan oikeus käsitellä henkilötietoja suostumuksen perusteella herättää kysymyksen siitä, miten pitkän aikaa henkilötietoja voidaan käsitellä suostumukseen perustuen ja millä edellytyksin yksilö voi peruuttaa suostumuksensa. Suostumuksen peruuttaminen ja sen ajallinen ulottuvuus ovat hyvin oleellisia kysymyksiä juuri henkilötietojen luovuttamisen kannalta.

⁷⁶ Vanto 2011, s. 56, 58.

⁷⁷ Vaikkakin on todettava, että seuraamalla rekisteröityjen kuluttajien ostokäyttäytymistä verkkokauppa saa hyvin arkaluontoista tietoa käyttöönsä ja pystyy muodostamaan huomattavan tarkkoja profileja kuluttajista. Kyseisessä artikkelissa tuodaan esille se kuinka hyvin ostokäyttäytymisen perusteella voidaan päätellä tietoja identiteetistä ja muutenkin arkaluontoisista seikoista. ks. <http://www.forbes.com/sites/kashmirhill/2012/02/16/how-target-figured-out-a-teen-girl-was-pregnant-before-her-father-did/> (tiedot haettu 8.3.2012).

⁷⁸ Henkilötietolain 13§.

Vanton mukaan suostumus on voimassa toistaiseksi, ja se voidaan koska tahansa peruuttaa, ellei muusta olla sovittu suostumuksen antohetkellä.⁷⁹ Suostumus onkin tästä johtuen huono peruste verkkokaupalle henkilötietojen käsittelemistä varten. Tosiasiassa henkilötietojen käsittely tapahtuukin usein asialliseen yhteyteen perustuen. Verkkokaupan on vaikeaa perustaa pelkästään suostumukseen henkilötietojen laajamittaista käsittelyä, sillä suostumus ei tarjoa liiketoiminnan harjoittamisen perustaksi tarpeellista vakautta ja pysyvyyttä. Samanaikaisesti suostumus on kuitenkin yksi tärkeimmistä keinoista, joilla voidaan turvata rekisteröidyn oikeussuoja. Suostumuksen peruuttaminen on sellainen oikeus, joka ehdottomasti kuuluu rekisteröidylle.⁸⁰

Asiakassuhteeseen perustuva henkilötietojen käsittely on verkkokaupan kannalta paljon helpommin saavutettava ja hallittavampi peruste. Asiakassuhteen perusteella tapahtuva henkilötietojen luovutus on kuitenkin erityisen tarkasti säännelty kysymys.

4 Asiakassuhde henkilötietojen käsittelyn perusteena

4.1 Asiallisen yhteyden synty ja ajallinen ulottuvuus

Asiakassuhde on käytännössä tärkein peruste, jonka nojalla verkkokauppa käsittelee henkilötietoja. Asiakassuhde oikeuttaa henkilötietojen käsittelyyn henkilötietolain 8§:n 1 momentin 5 alakohdan nojalla, jolloin perusteena on niin sanottu asiallinen yhteys. Asiallisella yhteydellä tarkoitetaan sitä, että rekisteröity on joko asiakas- tai palvelusuhteessa rekisterinpitäjään, eli tällä on yhteys rekisterinpitäjän toimintaan.⁸¹ Esimerkiksi Voutilainen on katsonut, että asiallinen yhteys on yksi niistä poikkeusperusteista, jonka nojalla henkilötietoja voidaan käsitellä ilman tiedollista itsemääräämistä turvaavaa suostumusta.⁸²

⁷⁹ Vanto 2011, s. 35.

⁸⁰ Tähän liittyen Euroopan unionin uudessa tietosuojasetus ehdotuksessa (artikla 17) on vahvistettu nimenomaisesti oikeus tulla unohtetuksi ks. Euroopan komission ja parlamentin asetus yksilöiden suojasta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (yleinen tietosuojasetus), COM/2012/011 final - 2012/0011 (COD), s. 51.

⁸¹ Vanto 2011, s. 47.

⁸² Voutilainen 2012, s. 279.

vaatii niiden poistamista.⁸⁷ Mitään yksiselitteistä ohjetta ei kuitenkaan ole siitä, mikä on kohtuullinen aika säilyttää henkilötietoja asiakassuhteen perusteella. Kallistuisin sellaiseen tulkintaan, että henkilötietoja voi asiallisen yhteyden nojalla säilyttää kohtuullisen ajan, joka määräytyy tapauskohtaisesti.

4.2 Henkilötietojen luovuttaminen asiakassuhteen perusteella

Lainsäätäjä on ottanut rajoittavan kannan henkilötietojen luovuttamiseen pelkästään asialliseen yhteyteen perustuen, kuten henkilötietolain 8§:n 2 momentin sananmuoto paljastaa:

”Henkilötietojen *luovuttaminen* voi tapahtua 1 momentin 5 kohdan nojalla *vain*, jos henkilötiedon luovuttaminen kuuluu *tavanomaisena* osana kysymyksessä olevan toiminnan harjoittamiseen edellyttäen, että tarkoitus, johon tiedot luovutetaan, *ei ole yhteensopimaton henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen* kanssa ja että rekisteröidyn *voidaan olettaa tietävän* henkilötietojen tällaisesta luovuttamisesta.” (kurs. kirjoittajan)

Tässä lainkohdassa luovutukselle asiallisen yhteyden perusteella asetetaan ainakin seuraavat vaatimukset: vaatimus tarkkarajaisuudesta, rekisteröidyn tietoisuus luovutuksesta, luovutuksen nimenomaisuuden vaatimus ja tarkoituksenmukaisuusvaatimus.⁸⁸ Kaikki nämä edellytykset liittyvät olennaisesti rekisteröidyn tiedollisen itsemääräämisoikeuden turvaamiseen, sillä niiden avulla pyritään selvittämään se onko asiallinen yhteys ollut riittävän laaja. Mikäli asiallinen yhteys on ollut riittävän laaja, rekisteröity on voinut odottaa henkilötietojensa luovuttamista. Näkemykseni on se, että asiallisen yhteyden perusteella henkilötietoja olisi mahdollista luovuttaa eteenpäin kaupallisessa tarkoituksessa. Tämän edellytyksenä olisi kuitenkin se, että luovutustarkoitus on ollut huomattavan selkeä kuluttajalle. Käytännössä tämä tietoisuus voisi syntyä esimerkiksi rekisteriselosteeseen sisältyvästä maininnasta siitä, että henkilötietoja luovutetaan eteenpäin kolmansille osapuolille. Henkilötietojen kaupallinen hyödyntämistarkoitus on ollut keskeistä määritellä jo rekisterin perustamisvaiheessa, eikä niin, että myöhemmin ryhdytään luovuttamaan tietoja vastoin käyttötarkoitussidonnai-

87 Sähköisen kuluttajakaupan käytännesäännöt, 2002, s. 10.

88 Vanto 2011, s. 48–49.

suuden periaatetta. Esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 1998:85⁸⁹ mukaan asiakastietojen käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteesta poikkeaminen ilman rekisteröidyn suostumusta voi johtaa jopa rikosoikeudelliseen vastuuseen.⁹⁰ Lisäksi on todettava, että Tietosuojavaltuutettu on ratkaisussaan vuodelta 2004 ottanut kielteisen kannan siihen, että autonmyyjä luovuttaa henkilötietoja Euroopan unionissa sijaitsevalle valmistajalle, koska asiallinen yhteys asiakkaan ja tehtaan välillä ei ollut riittävän vahva.⁹¹

Vaikka asiallinen yhteys sinänsä voi olla perusteena henkilötietojen luovuttamiseen, ei se kuitenkaan sovi verkkokaupan perusteeksi myydä asiakastietoja. Asiallisen yhteyden vaatimus on nimittäin yksinkertaisesti liian tiukka, jotta se perustaisi tällaisen luovutusoikeuden. Tämä johtuu siitä, ettei ainakaan nykytilassa henkilötietojen edelleenmyyminen ole keskeinen osa verkkokauppojen liiketoimintaa, ja näin ollen luovuttamista ei voida pitää tavanomaisena ja sellaisena seikkana, jota asiakkaan tulisi odottaa. Verkkokauppa ei voi myydä henkilötietoja ilman suostumusta loukkaamatta rekisteröidyn oikeuksia. Oikeustila ei tältä osin kuitenkaan ole aivan selkeä. Asiallinen yhteys ei perusta oikeutta luovuttaa tietoja eteenpäin, mutta mikään ei kuitenkaan estä rekisterinpitäjää perustamasta henkilötietojen käsittelyä asialliselle yhteydelle ja luovutusta suostumukselle. On siis täysin mahdollista perustaa käsittely yhteen perusteeseen ja luovutus toiseen.⁹² Näen asiallisen yhteyden erityisesti merkittävänä tapauksissa, joissa verkkokauppa kerää henkilötietoja pääasiallisesti tilausten toimittamista varten, eikä suunnittele näin kertyvien asiakastietojen luovuttamista. Nähdäkseni lainsäätäjän tulisi harkita asiallisen yhteyden soveltamisalan laajentamista myös perusteeksi henkilötietojen kaupalliselle luovutustoiminnalle. Verkkokaupan kannalta tällainen tulkinta olisi ehdottomasti edullisempi, joustavampi ja mahdollistaisi henkilötietojen kaupallisen hyödyntämisen, mikä lisäisi selkeästi kerätyn tiedon arvoa ja tarjoaisi verkkokaupalle ylimääräisen kilpailuedun. Kuluttajan kannalta laajentava tulkinta muodostaisi riskin tietojen käyt-

89 Jossa oli kysymys siitä että lakkautetun sanomalehden tilaajarekisterin tiedot oli siirretty suoramarkkinointikäyttöön.

90 Kuopus 2001, s. 174. Aiheesta myös Pesonen 2011, s. 120–121.

91 Maahantuojan oikeus luovuttaa jälleenmyyjän asiakastietoja EU:n alueella toimivalle valmistajalle, <http://www.tietosuojafi/48520.htm>, (vierailtu 20.12.2012).

92 Data Protection Working Party, Opinion 15/2011, s. 8.

tämisestä vastoin hänen tahtoaan. Tämä riski on kuitenkin jo nykytilassa olemassa. Riskin vakavuutta vahvistaa se, että kuluttajalla on käytännössä käsissään hyvin vähän oikeussuojakeinoja.

5 Rekisteröidyn yksityisyyden turvaaminen

5.1 Verkkokaupan tietosuojavelvoitteet

Rekisteröidyn oikeus yksityisyyteen ja tiedollinen itsemääräämisoikeus ovat sellaisia oikeuksia, joiden turvaamiseksi on nähty paljon vaivaa. Toisaalta niiden turvaaminen edellyttää, että henkilötiedot säilytetään ja suojataan asianmukaisesti ja toisaalta taas, että rekisteröidyllä on käytettävissään riittävät oikeussuojakeinot.

Tietosuoja ja tietoturva eivät ole synonyymejä, sillä tietosuojalla tarkoitetaan tiedon luottamuksellisuuden säilymistä. Tietoturvalla on tärkeä rooli tietosuojan toteutumisessa. Tietoturvalla (tai tietoturvallisuudella) tarkoitetaan järjestelmien, palveluiden ja tietoliikenteen suojaamista teknisesti ja hallinnollisesti siten, että seuraavat edellytykset täyttyvät: tietojen käsittely luottamuksellisesti, vain tietojenkäsittelyyn oikeutetut käsittelevät tietoja ja että tiedot ja tietojärjestelmät ovat niiden käyttöön oikeutettujen hyödynnettävissä.⁹³ Rekisterinpitäjän suunnittelu- ja huolellisuusvelvoitteisiin⁹⁴ sisällytetään myös velvollisuus rakentaa sellainen infrastruktuuri, jossa tietosuojavelvoitteet ovat riittävässä määrin otettu huomioon.⁹⁵ Verkkokaupan velvollisuudesta säädetään henkilötietolain 32§:n 1 momentissa, jonka mukaan:

”Rekisterinpitäjän on toteutettava *tarpeelliset* tekniset ja organisatoriset toimenpiteet henkilötietojen suojaamiseksi asiattomalta pääsylvä tietoihin ja vahingossa tai laittomasti tapahtuvalta tietojen hävittämiseltä, muuttamiselta, luovuttamiselta, siirtämiseltä taikka muulta laittomalta käsittelyltä. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon *käytettävissä olevat tekniset mahdollisuudet*, toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, käsiteltävien tietojen laatu, määrä ja ikä sekä käsittelyn merkitys yksityisyyden suojan kannalta.” (kurs. kirjoittajan)

93 Innanen ja Saarimäki 2011, s. 111–112 ja Kempainen 2011, s. 113–114.

94 Henkilötietolain 5§, 6§ ja 7§.

95 Tietosuojan ja tietoturvan ”tee se itse tarkastus”, Tietosuojavaltuutettu 2010, s. 2 ja Voutilainen 2012, s. 301.

Henkilötietolaki korostaa nimenomaan tarpeellisten ja käytettävissä olevien organisatoristen ja teknisten toimenpiteiden toteuttamista. Pykälä on kirjoitettu teknologianeutraalisti siten, että kulloinkin riittävä tietoturvasuuden taso määrittyy yleisesti käytettävissä olevan teknologian perusteella. Pelkästään se, että verkkokaupalla on velvollisuus suojata rekisteröidyn yksityisyyttä ei kuitenkaan riitä, vaan rekisteröidyllä tulee olla myös tosiasiallinen mahdollisuus vedota näihin oikeuksiin.

5.2 Rekisteröidyn oikeussuoja

Rekisteröidyn oikeussuoja on turvattu toisaalta vahingonkorvausoikeudellisella sääntelyllä ja toisaalta rekisterinpitäjän rikosoikeudellisella vastuulla. Myös henkilötietolaissa tarjotaan sanktiomekanismi virheellisesti menettelevän rekisterinpitäjän toiminnan rajoittamiseksi.

Rikoslain 38:9§:n mukaan henkilörekisteririkoksesta on tuomittava se, joka loukkaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai aiheuttaa tälle muutoin vahinkoa tai olennaista haittaa. Henkilörekisteririkoksesta on kysymys myös silloin, kun jokin taho käsittelee henkilötietoja vastoin käyttötarkoitussidonnaisuutta tai käsittelyn yleisiä edellytyksiä.⁹⁶ Sinänsä olisi mahdollista, että rekisterinpitäjän edustaja, joka lainvastaisesti luovuttaa henkilötietoja ja vaarantaa näin kuluttajan yksityisyyden tuomittaisiin henkilörekisteririkoksesta.⁹⁷ Toisaalta on todettava, että vahingonkorvausoikeudellinen sääntely turvaa rikosoikeudellista sääntelyä paremmin kuluttajan oikeuksia.⁹⁸ Vahingonkorvausvastuun ja rikosoikeudellisen vastuun lisäksi oikeussuojaa tuo henkilötietolain 44§:ssä esitelty tietosuojalautakunnan mahdollisuus kieltää rekisterinpitäjää jatkamasta lainvastaista toimintaa tai määrätä rekisterinpito lopetettavaksi. Tämä ei kuitenkaan sinänsä tarjoa henkilötietojen oikeudettomasta luovutuksesta kärsineelle yksityishenkilölle oikeussuojaa, vaan ainoastaan ennaltaehkäisee tulevia vastaavia rikkomuksia. Kuluttajan turvallisuutta lisää verkkokaupan halu luoda luotettavuutta kuluttajien sil-

96 Innanen ja Saarimäki 2011, s. 375.

97 Henkilörekisteririkoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi. Innanen ja Saarimäki 2011, s. 376.

98 Rekisterinpitäjän vahingonkorvausvastuu (henkilötietolain 47§) on asetettu tavanomaista ankarammaksi. Saarenpää 2009, s. 409. On tosin todettava, että oikeudenkäyntikynnys vahinkoa kärsineelle rekisteröidylle on korkealla oikeudenkäynnin kulu- riskin johdosta.

missä; lain rikkomisesta seuraava maineen menettämisen pelko on monella tapaa hajanaista rangaistussääntelyä huomattavasti tehokkaampi keino kontrolloida verkkokaupan toimintaa rekisterinpitäjänä.⁹⁹

Nykyisellään rekisteröidyn oikeussuojakeinot ovat melko vähäiset. Rekisteröidyn yksityisyyden turvaamiseksi tietosuojavaltuutetulle olisi nähdäkseeni annettava laajempi oikeus antaa sakkoja ja sanktioita virheellisesti tai huolimattomasti menettelevälle rekisterinpitäjälle. Komission ehdotuksessa tietosuoja-asetukseksi onkin tarjottu ratkaisuksi sakkoja, joita tietosuojavaltuutettu voi määrätä rekisterinpitäjälle. Sanktioluontoisen maksun suuruus määräytyisi rikkomuksen tehneen yrityksen maailmanlaajuisen liikevaihdon mukaisesti. Suurimmillaan sanktiot olisivat jopa 2% yrityksen liikevaihdosta.¹⁰⁰

6 Asiakastietojen luovutukset EU:n ulkopuolelle

6.1 Maat, joissa tietosuojan taso on riittävä

Globaalissa maailmantaloudessa, jossa kuluttajat asioivat usein ulkomailla sijaitsevilla verkkokaupoissa, on miltei mahdotonta rajoittaa tiedonsiirtoja kansalliselle alueelle tai jollekin yksittäiselle oikeusalueelle. Kansainväliset, Euroopan talousalueen ulkopuolelle suuntautuvat luovutustilanteet ovat huomattavan raskaan sääntelyn kohteena ja maakohtaiset ratkaisut tietosuojan toteuttamiseksi voivat olla hyvinkin erilaisia.¹⁰¹ Ajatuksena on se, että henkilötietojen siirtäminen Euroopan unionin ulkopuolelle aiheuttaa suurempia riskejä ja tästä johtuen luovutusmenettelyn tulee olla erilainen. Kuner on katsonut, että tätä on pidettävä ironisena, sillä Euroopan unionin sisälläkin tietosuojan tasossa olisi toivomisen varaa ja välttämättä luovutus Euroopan unionin talousalueen ulkopuolelle ei aiheuta mitään lisäriske-

99 Verkkokaupan ja muiden rekisterinpitäjien halusta säilyttää uskottavuutta: ks. Kuopus 2009, s. 132 tai Bygrave 2002, s. 112–113. Näen rekisteröidyn oikeussuojakeinoissa sellaisen alueen, johon tulevaisuudessa tulee lisätä sääntelyä. Nykyisellään nimittäin oikeussuojaa toteuttava jälkikäteinen valvonta vaikuttaa hampaattomalta. Tietosuoja-valtuutetulle tulisi kenties antaa oikeus määrätä sakkoja henkilötietojen lainvastaisesta käsittelystä.

100 Ehdotus Euroopan komission ja parlamentin asetuksesta yksilöiden suojasta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (yleinen tietosuoja-asetus), COM/2012/011 final - 2012/0011 (COD), s. 93–94.

101 Onkin kysyttävä, olisiko tarvetta kansainväliselle harmonisoinnille? Aiheesta esimerkiksi Beldiman 2002, s. 75–77.

jä.¹⁰² Henkilötietolain 22§, 22a§ ja 23§ sääntelevät niitä edellytyksiä, joilla henkilötietoja voidaan luovuttaa Euroopan unionin oikeusalueen ulkopuolelle. Pääsääntöisesti tietosuojan riittävää tasoa arvioidaan henkilötietolain 22a§:n perusteella, jonka mukaan henkilötietoja voidaan siirtää niihin maihin, joiden henkilötietojen suojan tason komissio on todennut riittäväksi.¹⁰³

Henkilötietolain 22a§:n perusteella tehtyihin siirtoihin ei vaadita tietosuojavaltuutetun erityistä lupaa. Komissio voi tosin koska tahansa arvioida, että tietyn alueen tietosuojan tasoa ei enää voida pitää riittävänä, mikä muodostaa nähdäkseni oikeusvarmuuden kannalta ongelman.¹⁰⁴

Henkilötietolain 22§:n mukaan tietoja voidaan luovuttaa maahan, jossa taataan tietosuojan riittävä taso. Tietosuojan riittävällä tasolla tarkoitetaan sitä, että siirtääkseen tietoja Euroopan unionin talousalueen ulkopuolelle on rekisterinpitäjän tehtävä tästä ilmoitus tietosuojavaltuutetulle. Arviointiin siitä, onko kohdemaan tietosuojan taso riittävä vaikuttaa muun muassa henkilötietojen käsittelyn tarkoitus, lopullinen kohdema ja käsittelyn kesto. Arvion tietosuojan tason riittävydestä suorittaa tietosuojavaltuutettu rekisterinpitäjän kanssa yhteistyössä. Yhtäkään tällaista arviota ei tosin ole tehty lain voimassaolon aikana.¹⁰⁵

6.2 Poikkeaminen tietosuojan riittävän tason vaatimuksesta

Henkilötietolain 23§:ssä säännellään niitä tilanteita, joissa henkilötietoja siirretään alueille, joissa tietosuojan taso ei ole riittävä ja näin olleen siirto ei ole mahdollinen henkilötietolain 22§:n ja 22a§:n nojalla. Tällaisissa tilanteissa on siis kysymys henkilötietojen luovutuksesta Euroopan unionin oikeusalueen ulkopuolelle alueelle, jossa riittävää tietosuojan tasoa ei ole turvattu. Kyseessä on nimenomaan poikkeustapausten sääntely, jolloin luovutuksen edellytysten tulkinnan on Vanton mukaan oltava kapea ja ra-

102 Kuner 2007, s. 152.

103 Yhdysvallat muodostaa tämän osalta merkittävän poikkeuksen. Yhdysvaltalaisen yrityksen tietosuojan taso katsotaan riittäväksi, mikäli se on liittynyt Safe Harbour -järjestelyyn, joka tarkoittaa siitä, että yritys on sitoutunut noudattamaan samaa tietosuojan tasoa kuin mitä Euroopassa noudatetaan.

104 Todettakoon myös, että komissio voi kieltää siirron johonkin maahan ja todeta, että kyseisen alueen tietosuojan taso on siinä määrin riittämätön, että sinne ei voida tehdä siirtoja. Asiaa tietosuojasta 1/2005, s. 4–5.

105 Asiaa tietosuojasta 1/2005, s. 4 ja Kuopus 2001, s. 186–187.

joittava. Ainakin *prima facie* kyseiset poikkeukset ovat sovellettavissa vain huomattavan harvoin henkilötietojen luovutuksen perusteena.¹⁰⁶

Suostumus on yksi niistä edellytyksistä, joiden nojalla voidaan poiketa tietosuojan riittävän tason vaatimuksista. Tällaiselle suostumukselle asetetaan kuitenkin huomattavasti tiukemmat edellytykset kuin edellä käsitellylle. Ensinnäkin tällainen suostumus tulee kysyä aina nimenomaisesti luovutus-tilanteessa. Se ei myöskään voi olla konkludenttinen, vaan sen tulee olla muodoltaan kirjallinen. Mikäli rekisterinpitäjä ei voi osoittaa rekisteröidyn nimenomaista suostumusta, ei hän voi toteuttaa luovutusta tällä poikkeusperusteella.¹⁰⁷ On kuitenkin todettava, että henkilötietojen luovutukset Euroopan unionin ulkopuolelle sellaisiin maihin, joissa ei ole riittävää tietosuojan tasoa, ovat harvinaisia.¹⁰⁸

7 Verkkokaupan oikeusasema ja intressit

7.1 Omaisuuden suoja ja henkilötietojen kaupallinen hyödyntäminen

Verkkokaupan oikeus myydä asiakastietoja on hyvin kapea siitä huolimatta, että tietojen vapaa liikkuvuus on keskeinen perusta harmonisoidulle henkilötietojen käsittelylle.¹⁰⁹ Rekisterinpitäjän elinkeinovapauden ja omaisuuden suojan voidaan sanoa jääneen marginaaliin. Lainsäätäjä on, kenties aiheellisesti, valinnut useimmissa länsimaissa suojeltavaksi oikeushyväksi yksityisyyden ja tiedollisen itsemääräämisoikeuden kaupallisten intressien sijaan.¹¹⁰ Tässä jaksossa tarkastelen niitä seikkoja, jotka kuitenkin puhuvat verkkokaupan luovutus-oikeuksien laajentamisen puolesta. Verkkokaupan perusoikeudet ovat hyvä tausta sen pohtimiseksi, miten henkilötietolainsäädäntöä tulisi muokata paremmin tietoyhteiskuntaa palvelevaksi. Tässä yhteydessä tietoyhteiskunnan sinänsä epämääräiseen käsitteeseen sisältyy

106 Vanto 2011, s. 89.

107 Vanto 2011, s. 90.

108 Sääntely saakin suurimman relevanssinsa tilanteissa, kun henkilötietoja siirretään käsiteltäväksi pilvipalveluihin. On nimittäin tyypillistä, että pilvipalvelut toteuttavan yrityksen palvelinkeskukset sijaitsee lukuisissa valtioissa, joista kaikki eivät välttämättä täytä vaadittua tietosuojan riittävää tasoa.

109 Esim. Salminen 2009, s. 83 ja HE 1998/96 s. 4.

110 Useimmista muista länsimaista poiketen Yhdysvallat ovat valinneet toisenlaisen näkökulman sääntelynsä perustaksi, mikä mahdollistaa henkilötietojen huomattavasti laajemman taloudellisen käytettävyyden. Beldiman 2002, s. 71–72.

ajatus siitä, että tieto on yksi yhteiskunnan taloudellisesti hyödynnettävistä resursseista.¹¹¹

Henkilötietojen suojaa voidaan pitää oikeuksien klusterina, jolla tarkoitetaan sitä, että henkilötietojen suojassa tiivistyy suuri määrä oikeuksia.¹¹² Perustuslain 15§ tarjoaa toisaalta suojaa myös omaisuudelle. Verkkokaupan sopimusvapaudelle tarjotaan suojaa omaisuudensuojan kautta ja turvattuina oikeushyvänä on tehdyn sopimuksen jälkikäteinen kunnioittaminen.¹¹³ Verkkokaupan kannalta merkitystä on myös perustuslain 18§:n elinkeinovapaudella, jonka mukaan jokaiselle on oikeus hankkia toimeentulo valitsemallaan tavalla.¹¹⁴ Henkilötietojen myyntitilanteissa onkin vastakkain perustuslain 10§:ssä turvattu yksityiselämän suoja ja toisaalta verkkokaupan pitäjän oikeus harjoittaa haluamaansa elinkeinoa, mikä olisi tässä tapauksessa asiakastietojen myyminen.¹¹⁵

Kiinnostava kysymys on se, voidaanko verkkokaupan muodostamaa henkilörekisteriä pitää omaisuudensuojan piiriin kuuluvana. Länsinevan mukaan perustuslain 15§:n omaisuuskäsitteen sisältöä on perinteisesti tulkittu hyvin laajasti, ja omaisuudensuojan piiriin on luettu kaikki yksilöiden varallisuusarvoiset etuudet ja oikeudet.¹¹⁶ *Prima facie* tämä tulkinta luo mielenkiintoisen mahdollisuuden saattaa henkilörekisterit omaisuudensuojan piiriin. Henkilörekisterin taloudellinen arvo nimittäin perustuu pitkälti tietojen käsittelyyn, ryhmittelyyn ja tietotekniikan hyödyntämiseen.¹¹⁷ Nykyaikaisen tietotekniikan avulla voidaan luoda segmenttejä tiedoista ja arvioida tietyn ryhmän arvoa asiakkaana tai sen kulutustottumuksia.¹¹⁸ Itsessään yksittäinen osoitetieto tai nimi ei ole taloudellisesti arvokas, vaan näistä tulee vasta käsittelyn tuloksena varallisuus oikeudellisesti arvokkaita. Voitaisiinko tästä johtaa sellainen lopputulos, että verkkokaupan asiakastiedot ovat koneelli-

111 Informaatiotaloustieteessä informaatiota pidetään yhtenä tuotantotehtävistä maan, pääoman ja työn rinnalla. Ks. Kemppinen 2011, s. 11.

112 Tietosuojalaki 1/2003, s. 11–12.

113 Länsineva 2011, s. 572.

114 Hallberg 2011, s. 50–51.

115 Tässä kohtaa on tärkeää huomauttaa, että perusoikeudet tarjoavat yrityksille vain välikäsin suoja. Suoja on johdettavissa yrityksen omistavien luonnollisten henkilöiden oikeuksien kautta. Hallberg 2011, s. 41.

116 Länsineva 2011, s. 568.

117 Tästä tiedon prosessoimisen tuomasta lisäarvosta muun muassa Heikkilä ja Laine 2001, s. 23–24 ja Rule 2004, s. 174.

118 Kuopus 2001, s. 172.

sen käsittelyn tuloksena muuttuneet verkkokaupan omaisuudeksi, jota se saa vapaasti edelleenluovuttaa tai myydä. Verkkokaupan muodostamassa henkilörekisterissä ei ole enää kysymys kenenkään yksittäisen henkilön tiedoista, vaan suuresta tietojoukosta.

Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää tiedollisen omistusoikeuden käsitteen avaamista. Saarenpään mukaan tiedollisen omistusoikeuden käsite on informaatioyhteiskunnassa yksityisyyteen ja siitä luopumiseen liittyvä käsite, jolla tarkoitetaan yksilön oikeutta hyötyä taloudellisesti omasta nimestään tai kuvastaan. Se pitää myös sisällään ajatuksen siitä, että vaikka yksilö luovuttaisi itseään koskettavia tietoja eteenpäin, ei hän kokonaan menetä päätäntävaltaa näihin tietoihin.¹¹⁹ Henkilötiedot eivät niin sanotusti ole kaikkien vapaasti käytettävissä olevaa raaka-ainetta.¹²⁰ Pidän Saarenpään kantaa sinänsä perusteltuna, enkä olisi valmis näkemään henkilörekisteriä perustuslain omaisuuskäsitteen piirissä. Pelkästään se, että rekisterinpitäjä on nähnyt suurta vaivaa luodessaan rekisterin ja käsitellessään siinä olevia tietoja, ei perusta omistusoikeutta tietoihin. Voidaankin todeta, ettei perustuslain 15§:n omaisuudensuoja tarjoa kovinkaan kattavaa suojaa verkkokaupan luovutusosoikeudelle. Omaisuudensuojan suojatessa vahvemman oikeuksia, sen rajoittamista on pidetty hyväksyttävänä. Lainsäätäjän velvollisuudeksi on jopa katsottu omistusoikeuden rajoittaminen heikomman suojan nimissä.¹²¹

7.2 Elinkeinovapaus perusteena henkilörekisterien kaupalliselle hyödyntämiselle

Perustuslaissa turvattu elinkeinovapaus suojelee myös verkkokaupan liiketoimintaa. Perustuslain 18§:n 1 momentti turvaa oikeuden työhön ja elinkeinovapauten. Elinkeinovapauden keskeinen sisältö on se, että jokaisen tulee voida hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.¹²² Elinkeinovapaus kuuluu pohjimmiltaan yksityisyyden suojan tavoin itsemääräämisoikeuden piiriin. Verkkokaupan oikeus luovuttaa henkilötietoja kaupallisessa tarkoituksessa muodostaa selkeän perusoikeus-

119 Saarenpää 2009, s. 371.

120 Saarenpää 2009, s. 410.

121 Viljanen 2011, s. 597.

122 Karapuu ja Lavapuro 2011, s. 671.

kollision yksityisyydensuojan ja elinkeinovapauden välille. Viljasen mukaan perusoikeuskollisio voidaan ratkaista perusoikeuksien tilannekohtaisella punninnalla. Tavoitteena punninnassa on löytää mahdollisimman vähän perusoikeuksia rajoittava tulkintavaihtoehto.¹²³ Koska henkilötietojen myyminen ei kiistattomasti kuulu verkkokaupan ydinliiketoimintaan, tulisi oikeus siihen todennäköisesti rajatuksi pois verkkokaupan elinkeinovapauden ydinalueelta. On kuitenkin huomattava, että jo nykyisellään verkkokaupat säännönmukaisesti myyvät tai vuokraavat toisilleen listoja kuluttajien ostopäätöksistä ja perustavat markkinointiaan profilointiin.¹²⁴

Vaikka perusoikeudet eivät ole rajoittamattomia, niiden rajoittamisen tulee perustua lakiin.¹²⁵ Henkilötietojen ollessa kyseessä lainsäätäjä on selkeästi katsonut, että yksityisyyden suoja on elinkeinovapautta tärkeämpi arvo ja valinnut elinkeinoharjoittajan oikeuksia rajoittavan tulkinnan.¹²⁶

7.3 Rajoitettu sopimusvapaus

Viimeinen verkkokaupan luovutusoikeuden puolesta puhuva seikka on sopimusvapauden käsite. Eikö kuluttajan tekemän sopimuksen voitaisi katsoa perustavan verkkokaupalle oikeuden myydä häntä koskevia henkilötietoja? Hemmon mukaan sopimusvapaudella on yhä keskeinen merkitys vaihdannan järjestämisen kannalta. Sopimusvapauden kuuluu keskeisesti ajatus siitä, että markkinoiden toimijat ovat tasavertaisia ja he voivat vapaasti sopia omaisuuttaan käsittelevistä seikoista.¹²⁷ Liberalistiseen sopimusvapauden käsitteeseen kuuluu se, että yksilöt voisivat vapaasti luovuttaa yksityisyyttään käsitteleviä tietoja verkkokaupan haltuun vastikkeena saamistaan palveluista. Sopimusvapaus ei kuitenkaan luo verkkokaupalle kovinkaan laajalti oikeuksia. Henkilötietojen kaupallista luovuttamista on nimittäin haluttu rajoittaa, jotta heikommassa asemassa olevien yksityishenkilöiden asema

123 Karapuu 2011, s. 135–136.

124 Aiheesta esimerkiksi: Ecommerce Profiling and Personalization: From Cookies to Communication, <http://www.ecomresourcecenter.com/articles/ecommerceprofiling.html> (vierailtu 20.12.2012).

125 Hallberg 2011, s. 56.

126 HE 1998/96 s. 3–5.

127 Sopimusvapauden ajatuksen keskeisenä kulmakivenä on se, että tiedollisesti tasavertaiset sopimuskumppanit tekevät sopimusvapauden ympäristössä taloudellisesti järkeviä päätöksiä. Hemmo 2003, s. 70–71.

olisi turvattu. Heikomman aseman turvaamiseksi on perinteisesti rajoitettu nimenomaan sopimuksen sisältövapautta.¹²⁸

Yksityishenkilö ei voi pätevästi sopimuksen nojalla luopua pysyvästi oikeuksistaan henkilötietoihin. Tästä yksilön yksityisyydensuojaa korostavasta tulokinnasta on kuitenkin myös eriäviä näkemyksiä, sillä esimerkiksi Rule on esittänyt, että yksilöille pitäisi antaa oikeus toimia vapaammin ja oikeus myydä omia henkilötietojaan. Hänen mukaansa tämä olisi hyvä vaihtoehto, sillä joudumme joka tapauksessa luopumaan yhä suuremmasta osasta yksityisyyttämme teknologian kehittyessä. Olisikin parempi, jos yksilö voisi myydä henkilötietojaan vapailla markkinoilla ja saada rahallista vastiketta tiedoistaan.¹²⁹ Rulen näkemykset eivät ole ongelmattomia sillä yksilö on ensinnäkin tiedollisesti huomattavasti paljon heikommassa asemassa kaupallisiin toimijoihin nähden.¹³⁰ Se, että yksityishenkilöt myisivät henkilötietojaan, loisi kokonaan uuden kaupallisen sektorin, joka vaatisi huomattavasti sekä taloudellisia että oikeudellisia rakenteita.

Rajoitettua sopimusvapautta korostaa se, että henkilörekisteriä voidaan pitää *vaihdannan erityisenä objektina*. Sen luovutusoikeus on hyvin rajoitettu ja luovutuksesta seuraava sopimussuhde on aina alisteinen alkuperäiselle sopimussuhteelle verkkokaupan ja rekisteröidyn välillä. Verkkokauppa ei voi luovuttaa laajempaa oikeutta kuin mikä sille itselleen on luovutettu.¹³¹ Henkilötietolaki sääntelee tiukasti henkilörekisterin käsittelyä, mikä myös vaikuttaa sopimussuhteen poikkeuksellisuuteen ja toissijaisuuteen. Verkkokaupalla on luovutusoikeus asiakastietoihin kaupallisessa tarkoituksessa kolmannelle osapuolelle ainoastaan silloin, kun siihen on rekisteröidyn suostumus tai laissa asetettu peruste.¹³² Luovutuksensaaja¹³³ on erikoisessa asemassa oikeusvarmuuden suhteen. Luovutuksensaajan on vaikeaa saada kovinkaan pysyvää oikeutta tietoihin, koska rekisteröity voi aina peruuttaa

128 Heikomman aseman turvaamisesta perusteena rajoittaa sopimussuhdetta, ks. Hemmo 2003, s. 72 ja Wilhelmsson 2009, s. 10.

129 Rule 2004, s. 201, 224–225.

130 Verkkokaupan tiedollisesta ylivoimasta esimerkiksi. Kuopus, 2001, s. 174.

131 Tämä johtuu jo yleisestä esineoikeudellisesta periaatteesta. Sopimusta ei voi tehdä kolmannen vahingoksi.

132 Bygrave 2002, s. 67.

133 Kolmannella tai luovutuksensaajalla tarkoitetaan oikeastaan ketä tahansa tahoja, jolle henkilötietoja luovutetaan käsiteltäväksi, joka ei ole rekisteröity itse tai alkuperäinen rekisterinpitäjä. Kuner 2007, s. 107.

käsittelyn perusteena olevan suostumuksensa.¹³⁴ Asiallisen yhteyden nojalla kolmas tuskin voi käsitellä sille kaupallisessa tarkoituksessa luovutettuja henkilötietoja.¹³⁵

8 Johtopäätöksiä

Tosiasiallisesti nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista verkkokaupalle kerittyjen asiakastietojen kaupallista hyödyntämistä. Lainsäädännössä tulisi-kin mielestäni tarkastella henkilörekisteriä myös siltä kannalta, että se on vaihdannan erityinen objekti. Verkkokaupan kannalta tärkeimmät perusteet käsitellä henkilötietoja ovat suostumus ja asiallinen yhteys. Näistä vain suostumus kelpaa varmasti henkilötietojen myymisen perusteeksi. Tämä on siinä mielessä ongelmallista, että informaatioyhteiskunnan keskeisin taloudellinen resurssi on tieto ja nykytilassa sen liikkuvuus ei ole kovinkaan vapaata. Näin siitä huolimatta, että tiedon liikkuvuuden vapaus on ollut yksi Euroopan unionissa toteutetun harmonisoinnin hallitsevista periaatteista.

De lege ferenda rekisterin pitäjän elinkeino- ja sopimusvapauden edellytykset tulisikin turvata laajemmin. Henkilötietojen kaupallista hyödyntämistä varten tarvittaisiin uusia näkökulmia. Rekisterinpitäjän kaupalliset oikeudet eivät kuitenkaan saa saada liian suurta huomiota, sillä pohjimmiltaan tarkoituksena on turvata yksilön itsemääräämisoikeus ja yksityisyyden suoja. Itsemääräämisoikeuden turvaamiseksi suostumus on viime kädessä paras vaihtoehto. Informaatiotaloustieteellisestä näkökulmasta suostumus ei kuitenkaan toteuta elinkeinoelämän vaatimuksia.

Yksityisyyden tosiasialliseksi turvaamiseksi tulevassa henkilötietolainsäädännössä tulisi lisätä hyödynnettävissä olevia oikeussuojakeinoja, sanktiomekanismeja henkilötietojen luvanvastaisesta luovuttamisesta ja erityisesti valvontaa, jotta henkilötietojen käsittelyn epäkohdat saadaan kitkettyä. On yleisesti tiedossa, että henkilötietoja käsittelevät yritykset eivät ota henkilötietolainsäädäntöä vakavasti. Euroopan unionin tietosuoja-asetuksen sanktiomekanismi saattaa sinällään täyttää tämän tyhjiön ja vahvistaa henkilötietolainsäädännön noudattamista. Samanaikaisesti kun sanktiomekanismeja

134 Vanto 2011, s. 35.

135 Oikeustila tältä osin ei tosin ole täysin selkeä.

luodaan, on kuitenkin tärkeää lisätä yritysten tietoisuutta tietosuojavelvoitteista ja pyrkiä integroimaan niiden toteuttaminen käytettävään teknologiaan.

Rekisteröidyn kannalta on tarkasteltava sitä, missä määrin tämä pääsee oikeuksiinsa käsiksi oikeudenloukkauksen tapahduttua. Verkkokaupan asemanousevana ja uutena alana johtaa siihen, että lainsäädännön soveltuvuutta ja noudattamista on tarkasteltava varsin kriittisesti. Näkisinkin, että henkilötietolain noudattamisesta verkkokaupan piirissä tulisi tehdä toimivuustutkimus, jossa puntaroitaisiin sitä ovatko lain keinot riittäviä turvaamaan yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Lain toimivuustutkimuksessa olisi yksilön oikeusaseman turvaamisen lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, että yksilön oikeusaseman turvaamisen lisäksi on turvattava tietoyhteiskunnan rakenteiden joustavuus, eli se että tietoyhteiskunta voi lainsäädännön sitä hidastamatta kehittyä.

Internetin käytön yleistyessä ja yhä useampien ryhtyessä yhteisöllisen median käyttäjiksi näen nykyisten yksityisyyskäsitusten olevan murroksen edessä. Yhä useampi luovuttaa tietojaan vastikkeetta hyödynnettäväksi välittämättä yksityisyydestään. Voidaan perustellusti kysyä mihin suuntaan yksityisyys on menossa? Tulevaisuudessa se, miten miellämme yksityisyyden, saattaa olla muuttunut niin paljon, että henkilörekisteriä voidaan pitää huomattavasti selkeämmin vaihdannan objektina. Tämä tulee muuttamaan kaupallisen luovutettavuuden edellytykset kokonaisvaltaisesti. Mikäli tullaan siihen, että yksityisyyden piirissä olevat tiedot ovat vapaammin vaihdannan kohteita, näkisin rekisteröidyn olevan oikeutettu hyötymään tästä vaihdannasta. Tiedollisen omistusoikeuden tulee olla hänen itsensä disponoitavissa.

Muuttuvasta yksityisyyskäsituksesta huolimatta tiedollisen itsemääräämisoikeuden käsite on hyvin pysyvä, sillä tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu yksilön oikeus päättää yksityisyytensä laajuudesta. Tulevaisuudessa tiedollisella itsemääräämisoikeudella onkin entistä keskeisempi ja tärkeämpi rooli yksityisyyden suojan toteuttajana, sillä asenneilmapiiristä riippumatta yksilö voi sen turvaamana tehdä itsenäisiä päätöksiä yksityisyytensä suhteen. Vain tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen perustuva joustava ja teknologia-neutraali lainsäädäntö voi vastata teknologian jatkuvaan kehitykseen.

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Reijo, Mitä yksityisyyden suoja on, Tietosuoja 1/2003, Tietosuojalautakunta ja tietosuojavaikuttuneen toimisto.

Beldiman, Dana, An Information Society Approach to Privacy Legislation: How to Enhance Privacy While Maximizing Informational Value, *John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 2, Issue 1, 2002, s. 71–[ii].

Bygrave, Lee, *Data Protection Law, Approaching its rationale, logic and limits*, Kluwer Law International 2002.

Hallberg et al. 2011: Hallberg, Pekka, Karapuu, Heikki, Ojanen, Tuomas, Scheinin, Martin, Tuori, Kaarlo & Viljanen, Veli-Pekka. *Perusoikeudet*, WSOY, Helsinki 2011.

Heinonen, Risto, Arjen tietoyhteiskunnassa ei ole yksityisyyttä, Teoksessa Karhula, Päivikki (toim.), *Paratiisi vai panoptikon?*, Edita, Helsinki 2008, s. 162–192.

Hemmo, Mika, *Sopimusoikeus I*, toinen uudistettu painos, Talentum Media, Jyväskylä 2003.

Innanen, Antti-Saarimäki, Jarkko, *Internet-oikeus*, Edita, Helsinki 2012.

Järvinen, Petri, *Yksityisyys, Turvaa digitaalinen kotirauhasi*, Docendo, Helsinki 2010.

Karhula, Päivikki, *Sähköpaimen – kansalainen ubiikkiyhteiskunnan varjossa*, Teoksessa Karhula, Päivikki (toim.), *Paratiisi vai panoptikon?*, Edita, Helsinki 2008, s. 11–82.

Kemppinen, Jukka, *Informaatio-oikeuden alkeet*, Tietosanoma, Helsinki 2011.

Klementti, Jari, *Tietosuoja ja henkilötietojen kaupallinen hyödyntäminen*, Tietosuoja 4/98.

Korhonen, Rauno, *Perusrekisterit ja tietosuoja*, Edita, Helsinki 2003.

Koskinen, Seppo-Alapuranen, Leena-Heino, Anna-Maija-Salli, Minna, *Henkilötietojen käsittely työelämässä*, Edita, Tallinna 2005.

Kulla, Heikki, ym., *Viestintäoikeus*, WSOY, Vantaa 2002.

Kuner, Christopher, *European data protection law: corporate compliance and regulation*, 2. edition, Oxford University Press, New York 2007.

Kuopus, Jorma, *Tietoturvallisuus ja yksityisyydensuoja sähköisessä kaupankäynnissä*. Teoksessa Laine, Juha (toim.), *Verkkokauppa-oikeus*, Sanoma Pro, Helsinki 2001, 131–194.

Ollila, Riitta, *Henkilötietojen vapaa liikkuvuus ja viestintä*. Teoksessa Kulla, Heikki (toim.), *Viestintäoikeus*, WSOY, Vantaa 2002, s. 293–313.

Pesonen, Pirkko, *Viestintäoikeuden käsikirja*, Edita, Helsinki 2011.

Rule, James B., *Toward Strong Privacy: Values, Markets, Mechanisms and Institutions*, *University of Toronto Law Journal*, Vol. 54, Issue 2, 2004, s. 183–226.

Saarenpää, Ahti, *Henkilö- ja persoonallisuus-oikeus*. Teoksessa Martti, Minna-Greta (toim.), *Oikeusjärjestys osa 1, 6. täydennetty painos*, Lapin yliopisto, Rovaniemi 2009, s. 263–470.

- Salminen, Markus, Tietosuoja sähköisessä liiketoiminnassa, Talentum, Helsinki 2009.
- Sorvari, Hannu, Tiedollinen itsemääräämisoikeus ja markkinointi. Teoksessa Kulla, Heikki (toim.), Viestinäoikeus, WSOY, Vantaa 2002, s. 271–292.
- Laine, Juha, Johdanto, Teoksessa Laine, Juha (toim.), Verkkokauppaoikeus, Sanoma Pro, Helsinki 2001, s. 1–14.
- Vanto, Jarno J., Henkilötietolaki käytännössä, Sanoma Pro, Helsinki 2011.
- Voutilainen, Tomi, Oikeus tietoon, Edita, Porvoo 2012.
- Von Willebrand, Martin, Kauppapaikka verkossa, WSOY, Vantaa 2002.
- Wilhelmsson, Thomas, Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot, kolmas uudistettu painos, Talentum, Helsinki 2008.

Virallislähteet

- Article 29 Data Protection Working party, 01197/11/EN WP18, Opinion 15/2011 on the definition of consent, Adopted on 13 July 2011.
- Asiaa tietosuojasta 1/2005, Henkilötietojen siirto ulkomaille henkilötietolain mukaan, 15.1.2005, (Päivitetty 22.2.2010), Tietosuojavalettuun toimisto.
- Euroopan digitaalistrategia, 19.5.2010, Euroopan komissio.
- EMOTA Comments on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation) 2012/0011 (COD), EMOTA, 2012. (vierailtu 24.11.2012).
- HE 96/1998 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Hyvä tietää 2/2001, Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella, Tietosuojavalettuun toimisto, 2001.
- Laadi Tietosuojaesloste, Tietosuojavalettuun toimisto, Päivitetty 27.07.2010.
- Kauppa Keskusliitto, Keskuskauppakamari, Suomen Suoramarkkinointiliitto ja FiCom ry, Sähköisen kuluttajakaupan käytäntöä, 2002.
- TNS Opinion & Social, Special Eurobarometer 359, Attitudes on Data Protection and Electronic Identity in the European Union, 2011 (vierailtu 24.11.2012).

Ratkaisut

- Asiakkaan henkilötietojen liittäminen kanta-asiakasjärjestelmään ilman suostumusta, Tietosuojavalettu, 2004, (<http://www.tietosuoja.fi/48517.htm>), tiedot haettu 20.11.2012.
- Maahantuojan oikeus luovuttaa jälleenmyyjän asiakastietoja EU:n alueella toimivalle valmistajalle, Tietosuojavalettu, 2004 (<http://www.tietosuoja.fi/48520.htm>), vierailtu 20.11.2012.

KKO 1998:85.